

Szabó Ferenc

1935–2021

A Békés Megyei Levéltár 20. századi történetének egyik nagy érdemeket szerzett vezetőjét, Szabó Ferencet veszítettük el a közelmúltban. Antalóczy Nándor, Csákabonyi Kálmán nyomdokait követve, Bálint Ferenc szakmai útmutatásait szem előtt tartva, még javában „a modern levéltárteremtés hőskorában”, 1965-ben érte a kinevezés a Békés Megyei Levéltár élére. Túlás nélkül állíthatjuk, hogy Szabó Ferenc közel két évtizedre nyúló irányítása alatt az intézmény kora színvonalán álló, országos szinten is számon tartott iratőrző és kutatóhellyé fejlődött.

Szabó Ferenc 1935. március 13-án született Orosházán. Alsó- és középfokú iskoláit szülővárosában végezte. Élénken érdeklődött a történelem iránt, szemléletét főként irodalomtanára, Elek László és az orosházi múzeum igazgatója, Nagy Gyula formálta. A Táncsics Mihály Gimnázium diákjaként az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyen történelemből első helyezést ért el. 1955-ben érettségizett, majd felsőfokú tanulmányait a szegedi egyetemen folytatta, 1959-ben végzett magyar-történelem szakon. 1961-ben Bálint Sándor tanítványaként néprajzból doktorált. Rövid ideig a szarvasi gimnázium tanára, 1960–1965 között az Oltvai Ferenc vezetése alatt álló Szegedi Állami Levéltár levéltárosa volt. 1965-ben a Gyulai Állami Levéltár (1968-tól: Békés Megyei Levéltár) igazgatójává nevezték ki.

Szabó Ferenc tanulmányaival, előadásaival, újságcikkeivel széles körben ismertette a vezetése alatt álló intézményt, az ott folyó munkát. Tervezett, átgondolt iratgyarapítási, -mentési tevékenységet folytatott, jelentősen fejlesztette a színvonalas kutatómunka háttérbázisát, a szakkönyvtári gyűjteményt. A '70-es évekre aggasztóvá vált raktári férőhelyhiányt a Békési Fióklevéltár megszervezésével szüntette meg, s működési ideje alatt elérte a dolgozói létszám megháromszorozását is. A tudományos kutatáson, a vezetéssel együtt járó feladatokon kívül a rendezési, selejtezési, segédletkészítési munkákból is aktívan kivette a részét. Tapasztalatairól, irattani megállapításairól, a munkatársaival végzett mintasejtezésekről a *Levéltári Szemle* hasábjain számolt be. 1967-ben Kristó Gyula *Olvasókönyv Békés megye történetéhez* című kötetével útjára indította a levéltár azóta is fennálló forráskiadvány-sorozatát. Bálint Ferencsel közösen 1969-ben elkészítette a Békés Megyei Levéltár második fondjegyzékét, 1982-ben pedig levéltárismertető kiadványt adott ki. Az évtizedes kiegyensúlyozott, színvonalas munka eredményeként a levéltárat hivatalos kutatóhellyé minősítették. Szabó Ferenc a levéltáros szakma elismert, megbecsült személyiségei közé tartozott, tagja volt a Levéltári Tanácsnak (1969–1987), 1980–1982-ben levéltári szakfelügyelőként tevékenykedett.

Pályája 1982-ben jelentős fordulatot vett, a Békés megyei múzeumi szervezet igazgatójává nevezték ki. Az új szakterületen is lendülettel, hatékonyan és eredményesen működött. Kezdeményezte a gyomai Kner Nyomdaipari Múzeum megalapítását, létrehozta a megyei irodalomtörténeti gyűjteményt, új életre keltette a régészeti topográfiai munkálatokat, tizenkét kötettel gyarapította az 1971-től kiadott *Békés megyei múzeumok közleményei* című sorozatot. Figyelmet fordított a helyi, települési és magángyűjtemények szakszerű kezelésére, a kistérségi tájmúzeumok fejlesztésére, ápolta és elmélyítette a hazai és nemzetközi szakmai kapcsolatokat. Tagja volt a Múzeumi Tanácsnak, az MTA Történettudományi Bizottságának, a Szegedi Akadémiai Bizottság mellett működő Történettudományi Szakbizottság magyar történeti munkabizottságának, a Magyar Történelmi Társulatban vezetőségi és választmányi tagként működött. Múzeumigazgatóként sem távolodott el a levéltárügytől, régi és új témáihoz rendszeresen adatokat gyűjtött, kutatott, s mint munkája iránt elkötelezett vezető új alapokra helyezte a Békés megyei közgyűjtemények szakmai kapcsolatát.

Szabó Ferenc első publikációja (*Justh Zsigmond életének és munkásságának emlékei Orosháza környékén*) 1955-ben jelent meg. Korai, néprajzi tárgyú írásai az etnográfiai módszerek alkalmazásával, de már kezdettől határozott történelmi látásmóddal születtek. A betyárfolklorgyűjtés mellett Szabó Ferenc a téma teljes forrásvidékét feltérképezte: a Rózsa Sándorra vonatkozó néphagyományokat, a betyárhistóriákat és a dél-alföldi betyárvilág múltját összegző munkáját levéltári források felhasználásával írta meg. Pályája későbbi szakaszában is szép számmal található néprajzi témaválasztás; a paraszti emlékiratok, a seprűcirok-termesztés, a kútásás-kúthasználat, a csárdák, gazdasági munkásszerződések vizsgálata mind ide sorolhatók.

A betyárkérdésből kiindulva jutott el a közbiztonság, utóbb a közigazgatás általános és speciális (külterületi, tanyai igazgatás) kérdései kutatásához. Szabó Ferenc a gazdaság- és társadalomtörténet értő, avatott művelője volt, ebből a megközelítésből tárgyalta a megye újkori benépesítését, a hivatalkereső nemesség migrációját vagy az Alföld–Fiumei Vasút történetét is. Gazdaság- és művelődéstörténeti aspektusból foglalkozott nyomdászati- és sajtótörténettel, általa elevenedett meg a Grün-, Réthy-, Kner-, Tevan-féle műhely vagy a békési és orosházi kisebb nyomdák világa. Békés megye irodalmi életének meghatározó alakjai, a népi írók, szociográfusok – Justh Zsigmondtól Szabó Pálon, Darvas Józsefen át Féja Gézáig – pályája, az irodalmi hagyományápolás ugyancsak az életmű jelentős szegmensét képezte.

A lokális nézőpont, a magas színvonalon művelt település-, megye-, majd régiótörténet-írás Szabó Ferenc publikációinak állandó, meghatározó részéhez tartozott. Már 1965-ben csatlakozott a Nagy Gyula szerkesztette *Orosháza története* és *Orosháza néprajza* szerzőgárdájához, az 1970-es évektől pedig agilis szakemberek és helytörténészek közreműködésével már ő maga szerkesztette Békés, Csongrád, Csanád megye településtörténeteit. Az elsők között megjelent Mezőberény- és Vésztőmonográfia méltán vívta ki az országos szakmai körök elismerését is. A helytörténeti

összefoglalók kiadását minden esetben körültekintő historiográfiai előtanulmányok előzték meg. Szabó Ferenc ezt a – sokszor kis példányszámban készült, nehezen hozzáférhető – forrásbázist a *Bibliotheca Bekesiensis* bibliofil kiskönyvsorozat lapjain tárta az olvasóközönség elé. Az igényesen művelt honismereti munkát és a tudományos-népszerűsítő ismeretközlést az 1966–1990 között kiadott *Békési Élet* című évnegyedes folyóirat felelős szerkesztőjeként szolgálta. Később éveken át a *Honismeret* és a *Levéltári Közlemények* szerkesztőbizottsági tagja is volt.

Szabó Ferenc – mint levéltár- és múzeumigazgató, a Nagyalföld XVIII–XX. századi múltját adatólő történész, tudományszervező – több évtizedes szakmai munkáját jó néhány társadalmi, szakmai díjjal, kitüntetéssel ismerték el. Megkapta a TIT aranykoszorús jelvényét, a Hazafias Népfrent Kiváló társadalmi munkáért jelvényét, a Hazafias Népfrent Országos Tanácsa honismereti jubileumi plakettjét. A Kiváló Népművelő cím mellett kiérdemelte a Munka Érdemrend ezüst fokozatát is. Egyben a Szabó Ervin Emlékérem (1979), a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje (1995), a Nagyalföld Alapítvány „Pro regione – Alföldért” díja (1995), a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Móra Ferenc-díja (2005) kitüntettetje is volt. Példaértékű életpályája elismeréseként elsőként kapta meg az alma mater, a Tánacsics Mihály Gimnázium „Primus inter pares” Díját. Szülővárosa, Orosháza 2011-ben, majd Mezőberény 2019-ben választotta díszpolgárává.

A mindig is a komplex kutatói szemléletet, a könyvtár-, múzeum- és levéltárügy egységét érvényesítő munkássága előtt a közgyűjtemények tanulmánykötetek összeállításával tisztelegtek. A Békés Megyei Könyvtár 2005-ben jelentetett meg válogatást (*Az irodalom vonzásában*) Szabó Ferenc irodalomtörténeti tanulmányaiból, cikkeiből. Közigazgatás-, társadalom- és gazdaságtörténeti írásaiból, helyismereti, helytörténeti munkáiból 2008-ban a Békés és a Csongrád Megyei Levéltár tett közzé impozáns kötetet (*Két és fél évszázad az Alföld történetéből*). Az *Alföld nehéz hűségében* címmel az orosházi Szántó Kovács János Területi Múzeum 2010-ben a pályatársak, barátok tisztelők írásaiból szerkesztett tanulmánykötettel köszöntötte az akkor 75 éves Szabó Ferencet.

A 2021. február 16-án Békéscsabán elhunyt Szabó Ferenc rendkívül gazdag életművet hagyott hátra az utókorra. 2016-ban kiadott bibliográfiája – a népszerűsítő újságcikktől a tudományos dolgozatok soráig – 595 tételt számlált. Írásainak köszönhetően kiapadhatatlan tudásanyaga, irigylésre méltóan lenyűgöző forrásismerete az eljövendő levéltáros generációk számára is követendő, inspiráló példaként áll majd!

Héjja Julianna Erika